Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Національна історична бібліотека України

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

Інформаційний бюлетень

ВИП. 35

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України

Національна історична бібліотека України

Краєзнавча робота в бібліотеках України

Інформаційний бюлетень

Вип. 35

Київ-2024

УДК 021.4:908](477)(055)

Рекомендовано до друку Вченою радою Національної історичної бібліотеки України протокол № 4 від 28.11.2024 р.

Краєзнавча робота в бібліотеках України: інформаційний бюлетень. Вип. 35 / Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, Національна історична бібліотека України; упоряд. та ред. М. Цінська, наук. ред. Н. Волошінська, відп. за вип. А. Скорохватова. Київ, 2024. 189 с.

35-й випуск інформаційного бюлетеня «Краєзнавча робота в бібліотеках України» виходить у оновленому форматі. Він об'єднує досвід бібліотек з усієї країни, відображаючи широкий спектр їхньої роботи — від історії краєзнавчої діяльності регіональних бібліотек та організації краєзнавчих клубів до інноваційних підходів у популяризації сучасних інформаційних краєзнавчих продуктів.

Бюлетень вміщує також матеріали круглого столу «Сила бібліотек: збереження локальної історії у контексті сучасних подій». Публікації цього розділу висвітлюють різні методи та підходи у підготовці літописів бібліотек та досвід збереження локальної історії під час російсько-української війни.

Видання адресовано бібліотечним фахівцям, науковцям, викладачам та студентам вищих навчальних закладів.

Упорядник та редактор: Марина Цінська

Науковий редактор: Ніна Волошінська

Відповідальна за випуск: Алла Скорохватова

Публікації подано в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, посилань на джерела, а також використання назв документів, власних імен тощо несуть відповідальність автори публікацій.

УДК 027.54ХДНБ:[021.4:908]:[793.7:004]

Уткіна Юлія Олексіївна,

завідувачка сектору відділу «Україніка» імені Т. Г. Шевченка,

Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка,

м. Харків.

СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ ОНЛАЙН-ВІКТОРИН У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК (З ДОСВІДУ ХДНБ ім. В. Г. КОРОЛЕНКА)

Краєзнавство в діяльності бібліотек є одним із пріоритетних напрямів, адже це важлива складова культурної та історичної спадщини країни. Завданням кожної книгозбірні є не лише створення та використання краєзнавчих продуктів, а й їх популяризація. Продуктивним стає партнерство бібліотеки із закладами освіти та культури, громадськими організаціями, що забезпечує додаткове просування краєзнавчих ресурсів.

Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка (ХДНБ) як вагомий культурний та інформаційно-просвітницький центр розвиває та популяризує історико-культурну та наукову спадщину Харківщини. Структурним підрозділом бібліотеки, що здійснює науково-інформаційне забезпечення українознавства та краєзнавства, є відділ «Україніка» ім. Т. Г. Шевченка.

У сучасних умовах бібліотеки дедалі більше змушені орієнтуватися на віддаленого користувача. Карантин, пов’язаний із поширенням COVID-19, а з 24 лютого 2022 року робота в умовах воєнного стану майже повністю виключили проведення очних заходів та спонукали до взаємодії у дистанційному форматі.

Під час російсько-української війни залишилася пріоритетною промоція читання як одного з провідних напрямів діяльності. Нового імпульсу зазнала робота, орієнтована на відродження українських традицій, популяризацію

вітчизняної культури та історії. Цьому сприяла більшість організованих бібліотекою онлайн-заходів: презентації книг, тематичні зустрічі та освітні інтерактиви.

Одними із найбільш затребуваних віртуальних ресурсів бібліотеки, особливо серед молодіжної аудиторії, стали краєзнавчі вікторини. Про це свідчить популярність всеукраїнських студентських батлів та запити на проведення вікторин під час культурно-просвітницьких онлайн-заходів. Задовольнити користувацький попит дозволяє різноманітність тематики вікторин, що охоплює окремі напрями галузей знань, таких як мовознавство, літературознавство, мистецтво, прикладні науки; розкриває творчий і науковий доробок видатних діячів Слобідського краю. Деякі вікторини були об'єднані в цикли за тематикою: наприклад, «Архітектурна Харківщина», «Видатні харків'яни». Загалом у доробку фахівців відділу «Україніка» ім. Т. Г. Шевченка наразі 19 випусків. У планах на майбутнє співробітників бібліотеки — завершення циклу онлайн-вікторин «Мистецька Харківщина», розширення тематики та започаткування серії «Імена України», присвяченої маловідомим діячам української культури.

Підготовку онлайн-вікторин було започатковано ще 2014 року, до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. В ігровій формі стисло подавалася цікава та корисна інформація про життєвий і творчий шлях поета, здебільшого запитання стосувалися вшанування пам'яті Кобзаря. Хоча ресурс не носить винятково краєзнавчого характеру, він користується стійким попитом, особливо під час щорічних Шевченківських днів.

Онлайн-вікторини «Внесок України у космонавтику» (2016) та «Медична Харківщина» (2018) підготовлені та репрезентовані в рамках Фестивалю науки, який традиційно проводиться в бібліотеці що два роки.

При створенні вікторин «Краю, мій Слобожанщино» і «Харківщина в цікавих подіях і фактах» фахівці зробили акцент на маловідомих сторінках історії краю, відібрали незвичні факти з життя відомих харків'ян.

Особливість таких онлайн-ресурсів у тому, що вони можуть бути пізнавальними і водночас розважальними. Вікторини традиційно використовуються для закріплення, перевірки здобутих знань під час семінарів, тренінгів, або як самостійний захід. Також вони є цікавим та корисним ресурсом для організації і проведення дозвілля користувачів, які самостійно в ігровій формі з будь-якого пристрою, підключеного до інтернету, зможуть перевірити та поглибити свої знання, дізнатися про щось нове.

Для зручності читачів усі онлайн-продукти та послуги ХДНБ представлені на сайті, зокрема краєзнавча інформація міститься в окремому розділі — вебресурсі «Краєзнавство» (https://kray.korolenko.kharkov.com/). Також слід зазначити, що протягом останніх років ефективним засобом рекламування бібліотечних цифрових активів стали соціальні мережі, наприклад, сторінка книгозбірні у фейсбуці (https://www.facebook.com/hdnb.korolenko).

Розробляючи запитання, фахівці ґрунтовно вивчають обрану тему, здійснюють пошук і відбір літератури, сканування та обробку ілюстративного матеріалу. Текстову частину вікторини доповнюють портрети, архівні фото, ілюстрації та зображення обкладинок книг. Джерелом теоретичного та ілюстративного матеріалу вікторин слугують видання з фондів бібліотеки.

Попередньо для створення онлайн-вікторин використовувалися інструменти освітньої платформи Crowdsignal. Через суттєві зміни в політиці умов доступу та налаштувань виникла необхідність зміни сервісу.

Альтернативою стали цифрові інструменти Google, які ефективно зарекомендували себе в освітньому процесі. «Їх використання відкриває широкі можливості для розвитку різних форм мережевої взаємодії всіх суб’єктів освітнього процесу. Сервіси Google мають низку переваг порівняно з іншими: безкоштовність, постійне оновлення, україномовний інтерфейс та можливість інтеграції між різноманітними додатками тощо» [4, с. 298]. Зокрема, GoogleForms — безкоштовний онлайн-сервіс для створення опитувань, тестів, вікторин та отримання миттєвого зворотного зв’язку. Серед його переваг —

безкоштовність, відсутність реклами та безпечність використання. У функціоналі є можливість налаштування автоматичної перевірки, тобто «одразу після виконання тесту учень (студент) бачить свій результат, може проаналізувати, які завдання виконані правильно, де допущені помилки, якими мали бути правильні відповіді на запитання тестів. Негайний зворотний зв'язок має не лише значний навчальний потенціал, але й мотивує пізнавальну діяльність, адже результат виконання тесту стає відомим одразу після роботи над ним, коли інтерес до результату найвищий» [2, с. 43]. Тому не випадково, що нові розробки — онлайн-вікторини «Архітектурна Харківщина» (в трьох частинах) та «Мистецька Харківщина» (перша частина вже доступна користувачам на сайті бібліотеки, ще дві у планах) — були створені з використанням саме хмарного сервісу GoogleForms.

У пошуках нових форматів для створення динамічних та актуальних вікторин нами звернено увагу на ігрову навчальну платформу Kahoot! Як зазначають розробники: «вона залучає та розважає понад 1 мільярд гравців щороку в школі, на роботі та вдома». Платформа містить каталог уже готових вікторин, а також є можливість для створення власних. Для цього користувачам на вибір надається безкоштовний (базовий) або платний (оформлення підписки) доступ. «Перевагами Kahoot! є зрозумілий інтерфейс; організація змагань, різні формати проходження тестів: вибір із декількох запропонованих відповідей, вибір за типом "правда/брехня" або перекладання ігрових карток у сторону "так/ні"; інтерактивний зворотний зв'язок (учасники в реальному часі спостерігають за грою і визначають, хто перемагає); відстеження результатів персонально по кожному учаснику» [1, с. 76].

Фахівці ХДНБ ім. В. Г. Короленка мають позитивний досвід використання Kahoot! для проведення всеукраїнських студентських батлів (варіант командної гри) та під час тематичних онлайн-заходів (кожний учасник грає сам за себе). Наприклад, у рамках літературно-фольклорної практики для студентів Харківської гуманітарно-педагогічної академії в онлайновому форматі на платформі Kahoot! було проведено вікторини «Літературна

Харківщина» та «Харківщина в цікавих подіях і фактах» до Всеукраїнського дня краєзнавства. Крім ілюстративного оформлення, вікторина супроводжувалася коментарями та довідками відповідної тематики, що дало змогу не лише перевірити знання студентів, а й змотивувати на подальші самостійні дослідження.

Підсумовуючи, зазначимо, що одним із ключових аспектів подолання викликів війни була активізація дистанційної роботи, у тому числі зі створення віртуальних ресурсів. Акцент зроблено на етнічні, літературні, творчі та архітектурні традиції Харкова як культурного центру Слобожанщини. Зокрема, онлайн-вікторини як різновид краєзнавчої і соціокультурної діяльності дали змогу дистанційно та з використанням ігрових методів популяризувати інформацію про культурну та історичну спадщину, привернути увагу користувачів до фондів і ресурсів бібліотеки. У майбутньому планується актуалізація і урізноманітнення тем та форм вікторин (у вигляді онлайн-квесту тощо) та пошук нових сервісів і платформ для втілення цих ідей.

Список використаних джерел:

1. Горбань Ю., Скаченко О. Досвід використання цифрового інструменту навчання Kahoot! у діяльності бібліотеки університету. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 5. С. 66–79.

2. Гурняк І. А. Використання GoogleForms і MicrosoftForms в процесі навчання. *Фізико-математична освіта.* 2018. Вип. 2. С. 40–45.

3. Забіянов Є. Краєзнавчі електронні ресурси в освітньому процесі. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук.* 2021. Вип. 8. С. 74–90.

4. Моцик Р. Використання Google-сервісів у професійній діяльності педагогічного працівника. *Педагогічна освіта: теорія і практика.* 2017. Вип. 22. С. 297–303.

5. Сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка. URL: https://korolenko.kharkov.com/.

6. Уткіна Ю. О. Створення та використання краєзнавчих онлайн-вікторин (із досвіду Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка). *Тези доповідей учасників XXVII Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання».* Харків, 2023. С. 60–62.

7. Філіпчук В., Харченко Н. Використання онлайн-сервісу GoogleForms в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. *Нова педагогічна думка*. 2022. № 2. С. 27–37.